

Anthony Reid, Ed. *Southeast Asia in the Early Modern Era: Trade, Power, and Belief*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1993.

สิ่งหนึ่งที่นักประวัติศาสตร์ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มักจะ “บ่น” กันก็คือ การรับรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่แล้วจะผ่านกรอบความคิดของนักวิชาการตะวันตก ที่ศึกษาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยทัศนะของ “เจ้าอาณานิคม” หรือด้วยประสบการณ์วัฒนธรรมตะวันตก เมื่อหยิบหนังสือ *Southeast Asia in the Early Modern Era* มาดู ตอนแรกก็สงสัยว่าจะเป็นการมองประวัติศาสตร์เอเชียจากแง่มุมของโลกตะวันตกอีกเช่นเคย แต่ดูชื่อบรรณาธิการแล้วเห็นว่า Anthony Reid มีผลงานที่ผ่าน ๆ มาที่น่าสนใจและเปิดประเด็นใหม่ ๆ ในการศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิภาคนี้ จึงคิดว่าควรจะอ่านต่อไปและไม่ผิดหวัง

Reid เองก็ตระหนักดีว่าการแบ่งยุคประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นยุคก่อนสมัยใหม่ตามแบบประวัติศาสตร์ยุโรปนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจกับผู้อ่านเสียก่อน ตามจารีตพื้นเมือง การแบ่งยุคสมัยในสมัยก่อนมักจะแบ่งตามความยิ่งใหญ่ในอดีต ตามสายสัมพันธ์กับกษัตริย์ เมือง หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ ยุค "ก่อนสมัยใหม่" เป็นการแบ่งช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของ "คนนอก" ที่นำมาใช้กับประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวม ซึ่งคนแรกๆ ที่ทำไม่ใช่ Reid แต่เป็นนักศึกษาปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยมิชิแกนในปี 1972 อย่างไรก็ตาม Reid เห็นว่าการแบ่งยุคเช่นนี้ เป็นประโยชน์ในการเชื่อมประวัติศาสตร์ภูมิภาคนี้กับประวัติศาสตร์โลก ซึ่งจะว่าไปแล้วยุคก่อนสมัยใหม่เป็นคำกลางๆ ดีกว่าการแบ่งยุคเก่าๆ อย่างยุค Renaissance, Reformation หรือ Age of Discovery เพราะผูกพันกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของยุโรปน้อยกว่า นอกจากนี้เขายังเชื่อว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นยุคก่อนสมัยใหม่นั้น ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีพัฒนาการที่สำคัญซึ่งจะเป็นรากฐานให้แก่ "ยุคใหม่" ในเวลาต่อมา ดินแดนส่วนนี้ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวทางการค้าระดับโลก ไม่ว่าจะเป็นการค้าทางทะเลกับจีนในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 และการค้าเครื่องเทศและของป่ากับชาติตะวันตก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในภูมิภาคนี้ที่คล้ายคลึงกับโลกภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มปริมาณการค้า การ

ใช้ระบบเงินตรา การเติบโตของเมือง และการเกิดผู้ชำนาญการ ในยุคนี้เป็นช่วงที่เกิดการก่อตัวของรัฐใหม่ๆ ที่ส่งผลสืบเนื่องมาถึงยุคที่ตะวันตกจะเข้ามามีบทบาทอย่างใหญ่หลวงในดินแดนนี้ และมีการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา ทั้งศาสนาดั้งเดิมและที่นำเข้ามาใหม่ ซึ่งจะมีผลต่อการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของรัฐต่าง ๆ ทั่วไปถึงเขตหมู่เกาะและภาคพื้นทวีป

หนังสือเล่มนี้มีบทความรวมทั้งสิ้น 10 บทความ เขียนโดยนักวิชาการชาวตะวันตกและชาวเอเชียที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนนำเสนอเป็นอย่างดี บทความเหล่านี้แบ่งได้เป็น 4 ภาค คือ การตั้งรัฐใหม่ การพาณิชย์กับรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเปลี่ยนแปลงทางศาสนา และปัญหาสำคัญในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เรื่องที่เสนอนั้นทำให้เห็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 15 ถึง 17 อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง พร้อมทั้งแสดงให้เห็นว่าดินแดนนี้ แม้จะมีความคล้ายคลึงกันหลายประการ ไม่ว่าจะทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ ความเชื่อ วัฒนธรรม แต่ก็มีกรอบสนองต่อปัญหาต่างๆ กันไป

ในการตั้งรัฐใหม่ๆ Leonard Y. Andaya ศึกษาเรื่องรัฐในหมู่เกาะเครื่องเทศในอินโดนีเซียตะวันออกเฉียง เขาเห็นว่าวัฒนธรรมสามารถเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการรวมเมืองต่างๆ ที่ไม่ได้มีความผูกพันทางการเมืองหรือเศรษฐกิจมาก่อนได้เหมือนกัน เขาศึกษาด้านานศักดิ์สิทธิ์ของชาว

เกาะต่าง ๆ ในอินโดนีเซียตะวันออก และเห็นว่าผู้ปกครองเกาะเทอร์เน็ตสามารถตั้งตัวเป็นใหญ่ในหมู่เกาะมาลากูได้ เพราะการใช้วิธีเชื่อมโยงด้วยอำนาจจาก “true tales” ที่เชื่อถือกันในกลุ่มชาวพื้นเมืองในบริเวณดังกล่าว ส่วน Luis Filipe Ferreira Reis Thomaz นักวิชาการชาวโปรตุเกสพูดถึงรัฐมะละกาในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ซึ่งเกิดขึ้นได้เพราะการเติบโตทางการค้าระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับยุโรป Thomaz เสนอว่ารัฐมะละกาเป็นรัฐที่ชนชั้นปกครองรวมทั้งสุลต่านต่างก็เกี่ยวข้องกับการพาณิชย์ทั้งสิ้น และมีลักษณะการค้าแบบตลาดอย่างเห็นได้ชัด พ่อค้าในเมืองมะละกาค้าขายให้ตัวเองไม่ได้แต่ทำให้สุลต่าน และสามารถเลือกอาชีพนี้ได้เองไม่ต้องได้รับการแต่งตั้งจากผู้ปกครอง ราคาสินค้าก็ขึ้นอยู่กับอุปสงค์อุปทาน ไม่ได้อยู่ที่การกำหนดจากเจ้าเมือง บทความนี้กล่าวถึงการบริหารและการดำเนินการต่าง ๆ ของมะละกาที่จะทำให้การค้าเป็นไปอย่างราบรื่นไว้อย่างละเอียด อย่างไรก็ตาม เห็นว่าการพยายามของสุลต่านมะละกาที่จะทำให้มะละกาเป็นศูนย์กลางของศาสนาอิสลามในภูมิภาคนี้แทนปาไซ และการให้สิทธิพิเศษแก่พ่อค้าและชุมชนมุสลิม กลับจะเป็นผลเสียต่อการเป็นศูนย์กลางการค้าของมะละกา

การขยายตัวของศาสนาอิสลามและคริสต์ศาสนานั้น Anthony Reid เสนอว่าเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันไประหว่าง ค.ศ. 1550-1650 Reid อาศัยหลักฐานพื้นเมืองเช่น Sajerah Melayu

พงศาวดารปัตตานี และหลักฐานต่างชาติร่วมสมัย เช่น บันทึกนักเดินเรือชาวอาหรับ และโปรตุเกส ยืนยันว่าชุมชนมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 16 ไม่เคร่งครัดในเรื่องกฎปฏิบัติทางศาสนาและไม่ได้แพร่หลายไปไกลกว่าบริเวณริมชายฝั่งทะเล แต่ครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 16 ไปแล้ว การแพร่หลายของศาสนาอิสลามจะเป็นไปอย่างรวดเร็วและจริงจังตามหมู่เกาะต่าง ๆ ในอินโดนีเซียตะวันออกและคาบสมุทรมลายา พร้อม ๆ กันกับการเผยแพร่ของศาสนาคริสต์ในฟิลิปปินส์ เขาเชื่อว่าการขยายตัวทางศาสนานี้เป็นผลจากการเติบโตทางการค้า การติดต่อกับศูนย์กลางศาสนาโดยตรง และการแข่งขันทางศาสนาและทางการเมืองระหว่างรัฐอิสลามและรัฐคริสเตียน

ในเรื่องการขยายตัวทางศาสนาเพราะการเติบโตทางการค้า Reid เปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์แอฟริกาที่ชุมชนพ่อค้าตามเมืองท่าต่าง ๆ เป็นฝ่ายรับนับถือศาสนาอิสลามก่อนพวกอื่น ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้เกิดในชุมชนพ่อค้าในชวาเช่นกัน หลักการทางศาสนาที่พวกนี้ยึดถือจะมีลักษณะที่ส่งเสริมพฤติกรรมทางการค้า เช่น เน้นเรื่องการทำงานหนัก นอนน้อย การให้ทานแต่พอดี และการประหยัด เขายังอธิบายต่อไปว่าการรับนับถือศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย ชาวมุสลิมและชาวคริสต์กลุ่มแรกที่ชาวพื้นเมืองได้รู้จักติดต่อ คือ พวกพ่อค้าและนักรบที่มั่งคั่งและมี

อำนาจ ตามธรรมเนียมดั้งเดิมนั้น ชาวพื้นเมือง เชื่อว่าความมั่งคั่งและอำนาจของแต่ละคนขึ้นอยู่กับ “ผี” หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังคำพังเพยของพวกดยกที่ว่า ใครจะรวยกว่าใครก็เพราะรู้จักทำพิธีผีสิกรรม ถูกเวลาและเลือกวิญญูณที่ถูกต้อง ใครก็ตามถ้ารู้เรื่องพิธีผีสิกรรมติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้มากเท่าไร ยิ่งทำให้ตัวเขาและครอบครัวมีสวัสดิภาพดีขึ้นเท่านั้น เมื่อเชื่อว่าความร่ำรวยและอำนาจผูกพันกับการสนับสนุนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านก็คิดว่าศาสนาใหม่ที่น่าความรุ่งเรืองมั่งคั่งมาให้พ่อค้าและนักรบชาวมุสลิมและชาวคริสต์เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งใหญ่มากกว่า “ผี” ดั้งเดิม จึงทำให้ยอมรับนับถือศาสนาใหม่ได้ง่าย

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับตะวันตกมีลักษณะที่เสมอภาคกัน แต่ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ความสัมพันธ์กลับมีลักษณะไม่เสมอภาค และยิ่งเห็นได้ชัดในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียถูกชาติตะวันตกยึดครองเป็นอาณานิคม นักประวัติศาสตร์ตะวันตกเชื่อว่าเป็นเพราะยุโรปได้พัฒนาไปสู่ระบบทุนนิยมและการปฏิวัติอุตสาหกรรม ในขณะที่เอเชียไม่มีการพัฒนาและเสื่อมโทรมลงไป Jeyamalar Kathirithamby-Wells แห่งมหาวิทยาลัยมลายาได้ศึกษาพัฒนาการของทุนนิยมพ่อค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 และเสนอว่าพัฒนาการของทุนนิยมพ่อค้าถูกจำกัดเพราะความมั่งคั่งที่ได้จากการค้าในคริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17 ตามเมือง

ต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ไม่ได้ทำให้เกิดการสะสมทุนในด้านหัตถกรรม เหมือง หรือการคมนาคมอย่างเช่นที่เกิดในยุโรป อำนาจยังคงอยู่ที่ผู้ปกครอง ซึ่งผูกขาดการค้า นอกจากนั้นยังไม่มี การประกันความมั่นคงปลอดภัยในทรัพย์สินของพวกพ่อค้าซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญในการสะสมทุนและการรูดเงินในการค้าขาย

Pierre-Yves Manguin ซึ่งศึกษาเรื่องขบวนเรือสินค้าและเรือรบของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ถึง 17 รายงานว่าปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 ยังมีกองเรือสำเภาของชาวมลายูและชาวชวาไปค้าขายที่ทะเลจีนใต้ ผังโคโรมันเดลของอินเดีย โอมานและเอเดนในทะเลแดง และไปถึงเกาะมาดากัสการ์ แต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 จำนวนเรือสำเภาเริ่มลดลงและในที่สุดก็หายไปเกือบหมด Manguin เสนอว่ากองทัพเรือโปรตุเกสมีส่วนทำลายกองเรือสินค้าเหล่านี้แต่เพียงเล็กน้อย ที่สำคัญคือ พ่อค้าชาวจีนและชาวกูจراتได้แย่งชิงกิจการขนส่งทางเรือไปจากพ่อค้าชาวมลายูและชวา นอกจากนั้นราชสำนักพื้นเมืองยังมีส่วนร่วมด้วย โดยการส่งเสริมการสร้างกองเรือรบและสะสมอาวุธเพื่อเสริมสร้างอำนาจทางการทหาร แทนที่จะสนับสนุนการสร้างเรือสินค้า

ในการศึกษาเรื่องการค้าพริกไทยในรัฐจัมบี Barbara Andaya ได้ข้อสรุปว่าการผูกขาดการค้าพริกไทยของดัตช์มีผลต่อความเสื่อมของรัฐแห่งนี้ ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 การผูกขาดการค้า

ของดัชชีนี้เกิดขึ้นทั่วไปในเมืองต่าง ๆ ตามเกาะ
น้อยใหญ่ที่เป็นแหล่งการค้าในอินโดนีเซีย และ
ทำให้อำนาจของรัฐต่าง ๆ ตลอดจนการค้าของชาว
พื้นเมืองเสื่อมลง เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในฟิลิปปินส์
ภายใต้การปกครองของสเปน อย่างไรก็ตาม การ
เข้ามาของชาวตะวันตกไม่ได้มีผลร้ายแรงในภาค
พื้นทวีป ซีเรียต ฌ บ็อมเพร เซนอว่าการค้า
ระหว่างอยุธยากับยุโรปยุติลงหลังการรัฐประหาร
ค.ศ. 1688 แต่อยุธยายังคงค้าขายกับพ่อค้าจีนและ
มุสลิม และอาจจะเพิ่มปริมาณการค้าขึ้นทดแทน
ปริมาณการค้าที่ขาดหายไปได้ ส่วน Victor
Lieberman เห็นว่าการย้ายเมืองหลวงของพม่าจาก
ชายฝั่งทะเลเข้าไปในดินแดนตอนใน ทำให้ลด
บทบาททางการค้าทางทะเลลงไปถึงจริงแต่ไม่ได้
ทำให้อาณาจักรอ่อนแอลงไป เขากลับเห็นว่า
เป็นการถ่วงดุลระหว่างภาคการค้าทางทะเลกับ
ภาคเกษตรกรรม ทั้งลดอำนาจและอิทธิพลของ
พวกมอญในอาณาจักรพม่าเป็นการส่งเสริมการค้า
ทางบกกับจีนและการขยายเนื้อที่การเพาะปลูก
ข้าวในเขตพม่าตอนบน การย้ายเมืองหลวงยัง

ส่งเสริมการขยายอำนาจในรัฐไทยใหญ่และทำให้มี
การสร้างวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น
หนังสือเล่มนี้นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
ต่อการเข้าใจประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
และให้ความรู้และแง่คิดในเรื่องและยุคสมัยที่ยังไม่
ค่อยจะมีผู้ศึกษากันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ในด้านการศึกษาเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์โลก
นอกจากนี้ที่น่าประทับใจคือคุณภาพบทความต่าง ๆ
ค่อนข้างจะทัดเทียมกัน และขอบเขตเนื้อหาที่และ
เนื้อหาที่ศึกษานั้นหลากหลายพอที่จะเสนอภาพ
อันเป็นจริงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่แตกต่าง
กันไป ซึ่งความดีในข้อนี้ น่าจะยกให้แก่บรรณาธิการ
ที่รับผิดชอบ ซึ่งทำให้หนังสือรวมบทความมี
เอกภาพในความหลากหลายที่ได้สัดส่วนอันดี

สุกัญญา บำรุงสุข
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์